

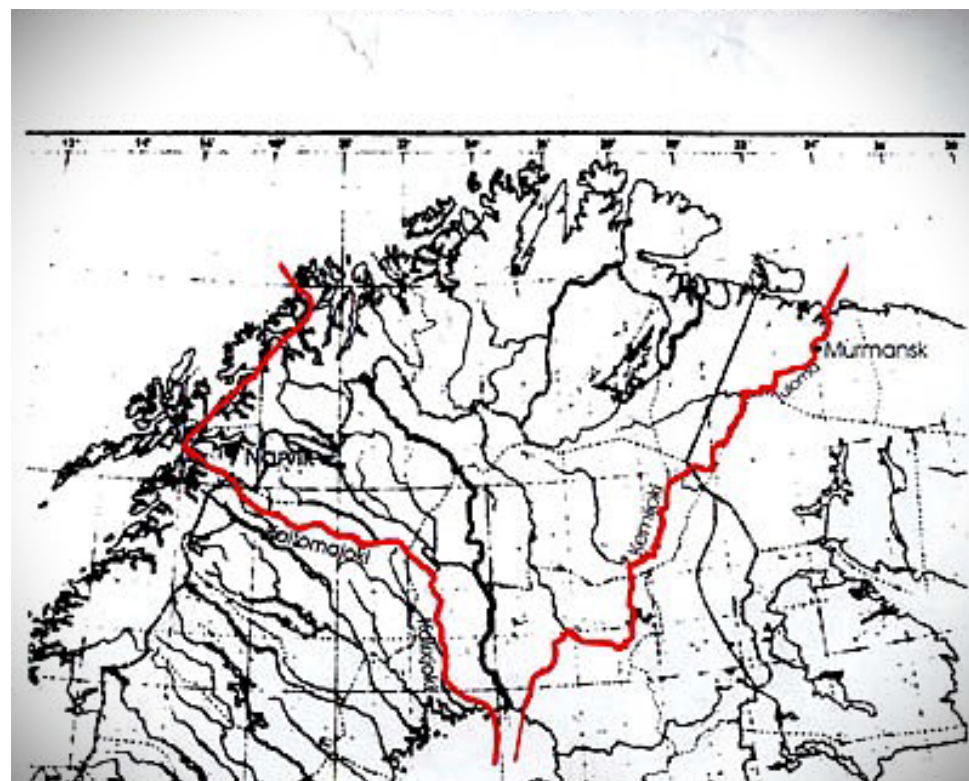

Tornedalingar, kväner & lantalaiset

Den osynliga minoriteten

- Tornedalingar är den officiella benämningen som staten gav minoriteten i samband med erkännandet år 2000.
- Tornedalingar, kväner och lantalaiset är den nationella minoritet som allmänheten har allra sämst kännedom om.
- Benämningen tornedaling är geografiskt kopplad till Tornedalen, vilket inte ger en helt korrekt bild av minoritetens historiska, språkliga och kulturella verkningsområde. De som lever och har historiska rötter utanför Tornedalen, i Malmfälten till exempel, föredrar vanligen att benämna sig lantalaiset eller kväner av den anledningen.
- Kartan till höger beskriver det område idag som Major Peter Schnitler, chef för en dansk-norsk gränskommission, ansåg vara Kvänland på 1700-talet.
- Tornedalingarnas historiska, kulturella och språkliga område är inom ett område som är mycket likt Schnitlers beskrivning av Kvänland. Den södra gränsen går dock mer söderut och innefattar också Gällivare kommun.

Kveenimaa - Kainuu - Kvenlandia

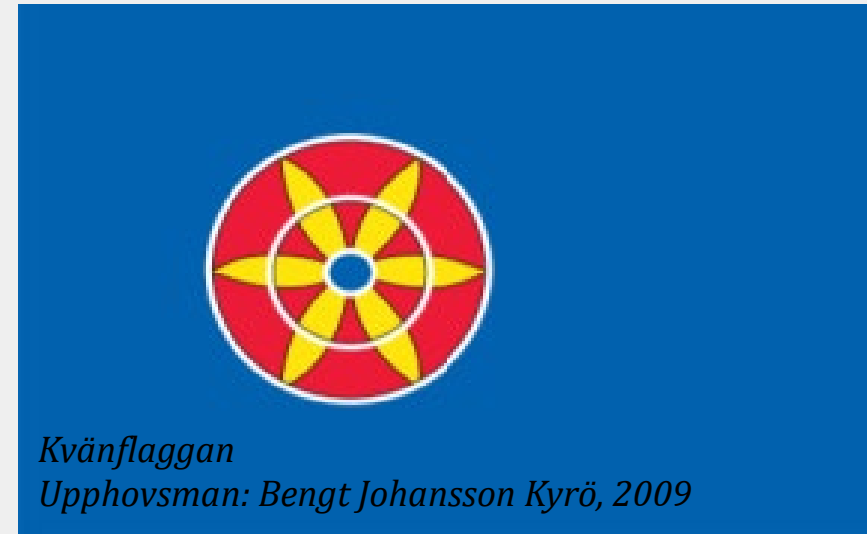

Meänflaku

Upphovsman: Herbert Wirlöf, 2013

MEÄN PÄIVÄ!

Tornedalingarnas dag firas den 15 juli. Färgerna i trikoloren symboliserar den gula solen, de vintervita vidderna och en sommarblå himmel.

Kvänflaggan

Upphovsman: Bengt Johansson Kyrö, 2009

KVÄÄNIKANSAN PÄIVÄ!

Kvänsfolkets dag firas den 16 mars. Solblomman i flaggan härstammar från kvänsk allmogetradition och har förekommit på bland annat jaktvapen, kruthorn, styråror, bandväv, knivar och många andra bruksföremål.

Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset

STR-T

Svenska Tornedalingars Riksförbund
Tornionlaaksolaiset

Minoritets- organisationen STR-T

- ❖ Företräder tornedalingar, kväner och lantalaiset
- ❖ Politiskt och religiöst obunden
- ❖ Grundades 1981
- ❖ 9 aktiva lokalföreningar:
Kiruna, Gällivare, Pajala, Övertorneå,
Kalix, Luleå, Umeå, Stockholm, Skellefteå
- ❖ Ungdomsförbund – Met Nuoret
- ❖ 1500 medlemmar

Foto: STR-T 40 år, 2021, Tärendöholmen

Verksamheten

- ❖ Remissinstans till regeringen i frågor som rör minoriteten
- ❖ 40-tal samrådsparter
- ❖ Driver minoritetspolitiskt påverkansarbete genom yttranden, skrivelser & muntlig dialog
- ❖ Fungerar som ett informationscenter
- ❖ Revitaliseringsarbete för språket – via projekt

Europarådets rådgivande kommitté i Pajala 2023.

150 000 tornedalingar, kväner & lantalaiset

Meänkieli – erkänt minoritetsspråk
år 2000. Språket har tre olika
varieteter:

- *Tornedalsvarietet*
- *Lannankieli*
- *Gällivarevarietet*

Siffran 150 000 baseras på en enkätundersökning om
antal talare av meänkieli, gjord av Sveriges Radio 2005.
Den faktiska siffran på antal personer som tillhör
minoriteten är med stor sannolikhet mycket högre.

Foto: Lada, Doris Niva.

Notdragning i Pirttivuopio, Kiruna kommun.

Foto: Kolari, Lappi. Suomen metästysmuseo

Historiska näringar

- Fiske
- Jordbruk
- Jakt
- Renägande
- Handel
- Skogsbruk
- Samlande

Lantalainen i Jukkasjärvi by.
Foto: Kiruna bildarkiv

...koviters eller rutheners infall visste Olaus Magnus att berätta. I sitt
 ga epos berör han bl a 1490-talets gränskonflikter. Hösten 1592
 illasinnade ryssar genom Torne lappmark och vid Muonioniska
 ppbrände de många träskfiskande bönders fiskevånor med not,
 annat. Fiskeriet blev förstört för flera år framåt i tiden. Ur Olaus
 s II 1912:226.

Foto: Boken "1617 Övertorneå storsocken under en dramatisk tid", Sture Torikka.

Kvänernas tidiga historia

- Kväner omnämns och skildras i mycket tidiga historiska källor, redan från 800-talet efter Kristus.
- Kvänland beskrivs i flera, oberoende av varandra, tidiga historiska källor som i Ottars berättelser, Egil skallagrim's sagor och i den tyska historieskrivaren Adam von Bremens dokument. Även Major Peter Schnitlers gränskommissions protokoll beskriver samma område som Kvänland.
- Ottars berättelser har ett högt värde som historisk källa. De har bland annat används som argument och avgörande bevis när samerna i Norge fick rättigheter lagstadgade.
- I norska Sannings- och försoningskommissionens slutbetänkande går att läsa att invandringen av kväner till Norge skedde från bland annat svenska Tornedalen under 1500-talet.

Samexistensen med den samiska folkgruppen

Tornedalingar, kväner, lantalaiset och samer har levt i samexistens och använt gemensamma marker för försörjning i hundratals år. Minoriteterna har många gemensamma kulturella och historiska nämnare. Lantalaiset och samer har levt i så kallade vertirelationer där nomadiserade samer fått husrum hos lantalaiset vid flytt av renar till säsongsbetonade betesområden. Gamla och sjuka samer fick ibland stanna kvar hos värdfamiljen då den krävande vandringen med renarna kunde innebära försämrat hälsotillstånd. Samiska barn lekte med lantalaisiska barn och det uppstod tycke och giftermål mellan folkgrupperna.

Foton: Delar av vertifamilj i Idivuoma. Nomadiserade samer vid sin vertigård.

Tornedalsk, kvänsk lantalaisisk kultur och hantverk

- **Sedan 1929** har det tornedalska familjeföretaget Kero i Sattajärvi tillverkat traditionella näbbskor och innan dess tillverkades dessa i tornedalska hemman. Skorna var från början en slags pjäxa vars näbben fungerade som ett hinder för skon att glida ur skidan. Idag är Keros näbbskor och näbbstövlar kända världen över och bärs av olika folkgrupper.
- **Lovikkavanten uppfanns** av Erika Aittamaa 1892 i byn Lovikka i Tornedalen. Vantens historia är spännande då den kom till av ett misstag men slutade som en stor succé!
- **Knivslöjd, båttillverkning och vävning av ranor** är också traditionell kunskap som folkgruppen förvaltat i generationer.

Foto: Kero & Shop in Lapland

Kvänsk, tornedalsk, lantalaisisk matkultur

- Matkulturen består av ingredienser från naturens skafferier.
- Traditionella rätter görs bland annat av olika typer av fisk, älg- och renkött, samt renblod. Köttsoppa, blodpalt, blodplättar, skav och korv är vanliga tornedalska rätter.
- Torka, salta och röka kött och fisk är metoder som minoriteten använt sig av i alla tider för att öka hållbarheten.
- Egenodlad potatis, ibland med "dopp i kopp" (smält smör och lök) och hembakt bröd, rieska, är typiska ingredienser på det tornedalska matbordet.
- Lingonen till sylten plockar man helst själv, likaså hjortronen och blåbären.

Foto 1: Doris Niva. Foto 2: Privat

Myrslåtter

Myrslåtter och höbärgning på så kallade "ströängar" var nödvändigt för att kunna förse djuren med föda.

Denna kulturyttring lever kvar än idag men har ersatts med modernare redskap och maskiner.

Foto: Privat. Bröderna Tornéus på deras slåttermyr Kierunavuoma i början på 1930-talet.

Sveriges första Sannings- och försoningskommission

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset har utrett kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset under 1800 och 1900-talet.

Assimileringen bidrog till språkförlust och osynliggörande av minoriteten.

Slutbetänkandet SOU 2023:68 överlämnades till regeringen 15 november 2023. Några exempel på förslag till åtgärder för försoning i korta drag:

- Regeringen bör utan dröjsmål erkänna statens ansvar för de kränkningar som har begåtts mot minoriteten.
- Regeringen bör vidta åtgärder för att stärka minoritetens egen makt och inflytande.
- Ge Vetenskapsrådet uppdraget att genomföra en särskild forskningssatsning angående minoriteten.
- Utöka undervisningstimmar i meänkieli i grundskolan och undervisning på meänkieli kring minoritetens historia, hantverk, traditioner och kulturarv.
- Regeringen bör i nära samråd med minoriteten tillsätta en utredning i syfte att utreda minoritetens status som urfolk.

Foto: 1.Karin Keisu 2.STR-T

Den 19 oktober 2023
lämnade STR-T in en
begäran om urfolksstatus
för tornedalingar, kväner
och lantalaiset till
Sveriges regering.

Varför urfolksstatus?

Folkgruppen uppfyller kriterier för urfolk
i enlighet internationella standards.

Det handlar om att synliggöra
minoriteten, stärka kulturen, språket och
minoritetens rättigheter.

Öka inflytande och självbestämmande.
Stärka minoritetens ställning i samhället.

Uppnå inkludering i sakfrågor och
tillställningar som berör minoriteten.

Återta förlorat självförtroende i
assimileringspolitikens spår.

Tornedalingar begär att bli erkända som urfolk

